

РЕЦЕНЗИЯ

от акад. проф. д-р Иван Господинов Миланов, д. м. н.

Катедра по неврология на Медицински университет - София

Относно: дисертационния труд за присъждане научна степен „доктор на науките“ - област на висшето образование: 7 – здравеопазване и спорт; професионално направление: 7.1 – медицина; научна специалност 03.01.20 – психиатрия

на доц. д-р Лъчезар Георгиев Хранов, д. м.,

от Катедра психиатрия и медицинска психология – МУ, София

на тема

„Проучвания върху някои клинични и психологични аспекти на биполярното афективно разстройство”

Рецензията се основава на заповед № Р-109-25/15. 02. 2016 г. на Ректора на МУ – Варна.

Доц. Лъчезар Георгиев Хранов е получил магистърска степен по медицина през 1981 г. в Медицинска академия – София и до момента е работил само в психиатрични болнични заведения – ПБ – Раднево (3 години), ПБ – Курило (6 мес.), Първа клиника на НИНПН (6 месеца) и от края на 1985 г. – във Втора психиатрична клиника (настояща УМБАЛНП „Св. Наум”). До 1987 г. е научен сътрудник към програмата за изучаване на човека и неговия мозък, а през следващите години преминава всички нива от асистент до главен асистент. През 1995 г. защитава докторска дисертация на тема „Паническо разстройство – комплексно изследване на клинична извадка”, а през следващата година получава звание „доцент” в МУ - Пловдив. От 2006 г. е началник на Втора психиатрична клиника в УМБАЛНП „Св. Наум”, а от 2007 г. до момента е доцент в Катедра психиатрия и медицинска психология на МУ – София. Има постоянни преподавателски ангажименти със специалисти, специализиращи и общопрактикуващи лекари, с български и чуждестранни студенти.

Автор и съавтор е на 44 публикации на български и 54 – на английски език (28 – в резюме). Има 28 доклада на международни и 160 – на български научни форуми. Има 40 цитирания на български език, над 1250 – на английски и около 30 - на още 13 езика.

Член е на пет престижни научни дружества, посланик на Европейския невропсихофармакологичен колегиум за България, член-съосновател на две български научни общества. Той е научен ръководител на 5 докторантури и научен консултант на още една. Общо четири от тях са вече защитени.

Дисертационният труд обхваща 180 страници, съдържащи 15 таблици и 11 фигури. Библиографският списък включва 749 източника (27 – на кирилица). 129 (17,2%) от източниците са публикувани през периода 2010 – 2015 г., а общо 480 (64%) – от 2000 г. насам. Темата на рецензията е актуална. В нашата литература липсва подобно комплексно изследване на проблема.

Литературният обзор представя стегнато проблематиката за биполярната болест. Тази част на труда показва компетентност в изследваната област, критичен подход и аргументация на лична позиция. Езикът е ясен, разбираем и изложението се чете с лекота.

Целта е ясно и кратко формулирана, отговаряща напълно на съвременните научни търсения.

Задачите са десет: ясно формулирани, конкретни, предпоставящи многопосочността на изследванията. Изпълнението им изисква дългосрочни, стъпалообразно развивани изследвания.

В разработката са включени 25 проучвания на различен брой пациенти. Според автора са включени общо 1543 пациенти в различни етапи на болестта, близки родственици на биполярни пациенти и контроли без психиатрични диагнози, като 892 от пациентите са изследвани само по документи.

Всички проучвания са неинтервенционални, одобрени от етичен комитет. Авторът е представил и общо одобрение на целия проект от местния етичен комитет. Практически всички проучвания са представяни в чужбина, някои (общо 3) са получили и награди.

Използваните в отделните изследвания самооценъчни и оценъчни диагностични, клинични и невропсихологични инструменти са адекватно насочени към избраните аспекти на болестта. Те са добре познати, системно използвани години наред и утвърдени в международната практика. Използван е статистическият пакет SPSS (версии 13.0 до 20.0 през годините). Постигната е добра статистическа достоверност на изследваните/получените данни.

Собствените резултати са отразени на 101 страници. Доц. Хранов насочва търсенията си към прецизиране на утвърдени диагностични конвенции, като навлиза и

в интердисциплинарни области. Във всеки от разделите има препратки към достъпната научна литература и е възможна бързата съпоставка с постигнатото от други автори. Резултатите са разгърнати систематично и изчерпателно.

Авторът проучва ретроспективно периода от първия контакт с психиатър до поставяне на правилната диагноза върху голям контингент болни от Втора психиатрична клиника на УМБАЛНП „Св. Наум”, преглеждани и лично от него. Получените находки - средно 8 г. закъснение, с неповлияване от адекватен по доза и продължителност курс на лечение с антидепресант(и) на $\frac{1}{4}$ от жените и $\frac{1}{3}$ от мъжете сочат необходимост от прецизиране на диагностичните подходи и критерии.

Авторът представя 4 проучвания, чрез които обосновава използването на чувствителни скринингови инструменти, набори от предикативни критерии за скрит биполяритет при пръв и последващи депресивни епизоди, както и прецизни комплексни предикативни модели, позволяващи компютризирано използване.

Две проучвания сочат наличие на по-висока соматична тревожност при униполярна депресия и загатват за по-висока трайна тревожност като личностова характеристика при биполярните пациенти.

Две проучвания потвърждават много високия суициден риск при биполярно афективно разстройство – суицидентът е поне 2,5 пъти по-чест, отколкото при униполярна депресия.

Четири проучвания са насочени към соматичния и психопатологичния коморбидитет. Резултатите сочат висок коморбидитет с тревожни разстройства, двупосочна връзка с обесивно-компулсивно разстройство и значителна честота на хипертония и хипотиреоидизъм.

Темперамента при биполярно афективно разстройство е обект на 6 проучвания. Разделът засяга актуална и модерна област на невронауката. Темпераментовите типове представляват пряк път за навлизане в интимните биологични основи на болестите на главния мозък. Автора разглежда представеността на различните типове доминантен темперамент при биполярния спектър, връзката им с добавен алкохолизъм и суицидент. Някои от изводите се отличават от общоприетите представи – не се потвърждава принадлежността на хипертимния темперамент към биполярния спектър. Оказва се, че той е протективен по отношение на суицидния риск при този контингент.

Две проучвания на импулсивност при биполярно афективно разстройство насочват към допускането, че повишената импулсивност е не само трайна личностова

характеристика при биполярните индивиди, но се регистрира във всички фази на болестта им, както и при техни близки родственици.

Две проучвания на когнитивните промени при биполярно афективно разстройство маркират наличието на отличим когнитивен профил при биполярния спектър.

Меки неврологични признаци при биполярно афективно разстройство. Този раздел се занимава с област, съвсем слабо проучена при изследваното заболяване. Представеното проучване, ясно сочи, че профилът на меки неврологични признаци при биполярно разстройство отличава пациентите и близките им родственици от здрави контроли, че се явява рано, остава траен и не зависи от естеството на актуалните симптоми. Покрива редица критерии за ендотип и това налага бъдещи целенасочени проучвания.

Креативност и биполярно афективно разстройство. Този раздел е базиран само върху обширен литературен обзор и обсъжда някои общоприети схващания. Това позволява на автора само общофилософски заключения. Доц. Хранов използва обстоен анализ на отделните психологични компоненти на креативността, за да подкрепи основната си теза, че биполярната болест е комплексен продукт от нарушена биология на главния мозък и като такъв не „дава” обогатяване на функционирането в живота на засегнатия индивид, а „отнема” от съществени негови аспекти.

Обсъждането на 28 страници създава представа за значимостта на резултатите от всяка група проучвания, като ползва препратки към литературата. Ясно са открити оставащите отворени въпроси. Заостря се вниманието към ранната диагностика и систематично издирване на предикативни белези на „скрита” биполярност при депресивен епизод. Обсъждат се значимостта на трайната тревожност като „личностова характеристика” в генезата на афективните разстройства, високия суициден риск при биполярните пациенти, честия коморбидитет с определени соматични и психични разстройства, мястото на отделните темпераментови типове в биполярния спектър и връзките им с алкохолизъм и суицид, високата импулсивност, неустойчивостта на вниманието, смутеният инхибиторен контрол, нарушената работна памет и специфичния профил на меки неврологични признаци.

Изводите са 12 на брой, формулирани са коректно и са в логическа връзка както с поставената цел на дисертационния труд, така и с получените резултати. Във всички прозира идеята, че е необходима ранна, целенасочена и комплексно изградена

диагностика на биполярното разстройство, базирана върху многоизмерен подход и търсеща ранни признаци с предикативна стойност.

Приносите са 4 теоретични и 5 приложими в практиката. Те произхождат пряко от направените изводи. Подчертават се следните концепции: 1) диагностичните алгоритми трябва да се видоизменят така, че да отразяват адекватно реалността на биполярния спектър, в чиято основа лежи промяната на енергията/активността, а не на настроението само по себе си; 2) обхватът и границите на биполярния спектър подлежат също на преценка; 3) необходимо е рутинно използване на съвременни по-прецизни скринингови инструменти и на комплексни предикативно-диагностични модели; 4) необходимо е фокусиране на вниманието върху конкретни психопатологични и общобиологични характеристики на биполярните болни.

Всички изброени изводи и приноси се излагат за пръв път у нас, а част от тях – и в международен план, което е признато и чрез награди на авторитетни форуми.

Коректно са изброени основните недостатъци на разработката: сравнително малки извадки и неравномерна стандартизация на различните проучвания.

Авторефератът (70 страници текст, резюме на английски език и книгопис) отговаря на изискванията, повтаря синтезирано структурата, отразява адекватно и пълноценно дисертационния труд.

В заключение представеният дисертационен труд е върху значим проблем, непълноценно проучен в дълбочина у нас. Той е оригинален и автентичен и представлява резултат от дългогодишни, задълбочени изследвания. Отговаря напълно на изискванията за получаване на научна степен „доктор на науките“ според Закона за развитието на академичния състав в Република България. Ето защо препоръчвам на уважаемото научно жури да гласува положително.

Акад. проф. д-р Иван Миланов, д. м. н.